



ชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” ที่นำเสนอผ่านภาษา ในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดรอบรู้อาเซียน ดีอานา คาสซา *

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

A Set of Ideas on “ASEAN” Constructed through Linguistic Strategies in Comic Books for Knowledge, ASEAN Knowledge Series

Deeana Kasa *

Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 24 December 2018

Revised 9 February 2019

Accepted 7 November 2019

คำสำคัญ

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์
ภาษากับความคิด
อาเซียน

Keywords:

Critical Discourse Analysis
language and thought
ASEAN

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาลักษณะชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” ที่นำเสนอผ่านกลวิธีทางภาษาซึ่งแฝงอยู่ในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดรอบรู้อาเซียน ผู้วิจัยใช้มุมมองวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้เหล่านี้ไม่เพียงแต่จะให้ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนและให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านเท่านั้น แต่ยังเสนอชุดความคิดบางประการให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย ชุดความคิดที่พบมี 3 ชุดความคิด ได้แก่ อาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม ไทยคือผู้นำอาเซียนและอาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง อาจกล่าวได้ว่าหนังสือการ์ตูนเหล่านี้มีความพยายามนิยามความหมายของอาเซียนที่พึงประสงค์โดยใช้กลวิธีทางภาษา ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การอ้างถึง การกล่าวอ้างแบบเหมารวม การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้วัจนกรรม การใช้มูลบท การใช้ประโยคแสดงเหตุผล การใช้เสียง และการลำดับเหตุการณ์ในเรื่องอิทธิพลที่มีผลต่อชุดความคิดนี้คือการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางอาเซียนและความคิดชายเป็นใหญ่ที่มีอยู่ในสังคมไทย และชุดความคิดเหล่านี้อาจกำลังกำหนดการรับรู้ของเด็ก และเกิดผลกระทบต่อนโยบายอาเซียนด้วยเจตนาที่ดีหรือไม่ดีเจตนาของผู้ผลิตวาทกรรม

* Corresponding author

E-mail address: deeanakasa@gmail.com

Abstract

This research aims to study features of a set of ideas on “ASEAN” as constructed through linguistic strategies in Comic Books for Knowledge (ASEAN knowledge series). Critical Discourse Analysis was used as an approach to this research. The results show that Comic Books for Knowledge not only publicize knowledge and entertainment, but also offer some ideas from the producer towards consumers. There were three sets of ideas found: ASEAN is a group competition, Thailand is the ASEAN leader, and ASEAN is an area of men than women. It can be said that these books attempt to define the “perfect ASEAN” through linguistic strategies such as vocabulary, reference, overgeneralization, modality, speech acts, presupposition, reasoning, voicedness, and ordering of events in a story. The influences that affect these sets of ideas are the implementation of the ASEAN curriculum and patriarchy. These sets of ideas may determine a child's perception and can affect ASEAN policy with good intentions or with intentions from the producer.

1. บทนำ

นับตั้งแต่เข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2558 ดูเหมือนว่ากระแสความเป็นอาเซียนจะถูกปลุกเร้าและนำเสนอผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือให้ความรู้ บ่ายโฆษณา วิทยู โททัศน์ เพื่อให้คนไทยเกิดความตื่นตัว และตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียนนี้ การเผยแพร่เรื่องราวของอาเซียนย่อมมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนและประเทศสมาชิก และอยู่ภายใต้การดำเนินงานให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหลักของอาเซียน นั่นคือ เพื่อให้อาเซียนอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน เกิดการพัฒนาที่มีพลวัต มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิด อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร สนับสนุนให้ระลีกถึงสายสัมพันธ์แน่นแฟ้นทางประวัติศาสตร์ ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน และเชื่อมโยงอัตลักษณ์กันและกันในภูมิภาค (กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.)

ด้วยเหตุนี้ให้แต่ละภาคส่วนที่มีอำนาจในการผลิตและเผยแพร่ความเป็นอาเซียนจึงนำเสนอความเป็นอาเซียนผ่านรูปแบบต่าง ๆ ส่งต่อไปยังผู้รับสารหลากหลายช่วงวัย ทั้งการรายงานข่าว รายการทางโทรทัศน์ การเพิ่มการเรียนการสอนเกี่ยวกับอาเซียนเข้าไปในหลักสูตร การตีพิมพ์หนังสือเรียน รวมถึงการ์ตูนที่ให้ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน ผู้วิจัยเห็นว่าการ์ตูนเสริมความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้เป็นกลุ่มข้อมูลที่น่าสนใจ หนึ่งในนั้นคือการ์ตูนเสริมความรู้: รอบรู้อาเซียน ชุด แก๊งป่วนก๊วนหรรษา มีทั้งหมด 4 เล่ม 4 ตอน ตอนแรกคือ ตอนกำเนิดอาเซียน ตอนที่สอง คือ เปิดประวัติอาเซียน ตอนที่สาม คือ ธงและสัญลักษณ์ของอาเซียน และตอนที่สี่ คือ ความเหมือนที่แตกต่าง แต่ละตอนมี 176 หน้า รวมทั้งหมด 704 หน้า โดยหนังสือการ์ตูนชุดนี้ไม่ได้มุ่งนำเสนอแต่เพียงข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่ยังมีจุดดึงดูดความสนใจผู้อ่านให้สามารถเข้าใจได้โดยง่าย จะเห็นได้จากคำนำในหนังสือที่แสดงให้เห็นว่ามีการจัดทำขึ้นเพื่อมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนในด้านต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง สำนักพิมพ์จึงเลือกนำเสนอในรูปแบบของการ์ตูนความรู้เพื่อให้เด็กในวัยประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นได้รับสาระและความเพลิดเพลินไปในคราวเดียวกัน (Dreampath Studio, 2560ก)

เมื่อได้พิจารณาหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดนี้แล้ว ผู้วิจัยพบว่าแม้หนังสือการ์ตูนจะมุ่งนำเสนอความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนซึ่งน่าจะเหมาะกับผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน แต่ในเนื้อหาในการ์ตูนกลับมุ่งเน้นถึงการแข่งขันซึ่งจะไม่ตรงกับจุดประสงค์หลักของอาเซียน เช่น การใช้คำศัพท์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้มูลบท ฯลฯ ที่สื่อถึงการแข่งขัน ทั้งยังมี การสร้างบุคลิกลักษณะตัวละครที่ใช้มุมมองแบบเบ็ดเสร็จตายตัว (stereotype) ที่อาจจะจำกัด การรับรู้ของผู้อ่าน เช่น การใช้คำศัพท์ในการบรรยายบุคลิกลักษณะของตัวละครในเรื่อง โดย

ผลที่ได้อาจจะยังทำให้เป้าหมายหลักของอาเซียนที่มุ่งเน้นการรวมเป็นหนึ่งระหว่างภูมิภาคนั้น ยิ่งห่างไกลจากความเป็นจริงก็เป็นได้

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่ามีชุดความคิดใดบ้างที่ว่าด้วย “อาเซียน” ที่ประกอบสร้างด้วย กลวิธีทางภาษาต่าง ๆ แฝงมากับตัวบท และสื่อไปยังผู้อ่าน โดยชุดความคิดที่ว่าด้วย “อาเซียน” นั้น หมายถึง ลักษณะความคิดที่ต้องการสื่อภาพของอาเซียน สิ่งที่เกี่ยวข้องกับประเทศสมาชิกอาเซียน รวมถึงผู้คนและศิลปวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรไปยังผู้อ่าน งานวิจัยนี้ น่าจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ ชูครอบครัวอาเซียน

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

Fairclough (1995) ได้เสนอกรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ มีแนวคิดที่ว่าวาทกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กัน วาทกรรมมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบอื่น ๆ ในสังคม และขณะเดียวกันสังคมเองก็มีอิทธิพลจากวาทกรรมด้วยเช่นกัน

การใช้ภาษาในสถานการณ์การสื่อสารดังที่ Fairclough เสนอไว้ นั้นประกอบด้วย 3 มิติ อันได้แก่ ตัวบท (text) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice) มีความคาบเกี่ยวเชื่อมโยงไม่แยกออกจากกัน ดังนั้น เมื่อจะวิเคราะห์ตัวบทหนึ่ง ๆ ควรจะทำความเข้าใจถึงบริบทซึ่งเป็นปัจจัยอันเป็นที่มาของตัวบทนั้น ๆ เนื่องจากตัวบทมิได้อยู่เพียงลำพัง แต่ถูกแวดล้อมไปด้วยวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมด้วย กล่าวคือ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการผลิต และบริโภคตัวบท ทำให้ตัวบทถูกผลิตออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งนั่นเอง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเบื้องต้นพบว่ายังไม่ปรากฏงานที่ศึกษาชุดความคิดที่ว่าด้วย “อาเซียน” ในกลุ่มข้อมูลใด โดยเฉพาะในหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็ก แต่ก็พบการศึกษา วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในมุมมองที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ทั้งจากหนังสือนิทานภาพและหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ที่แสดงให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของหนังสือที่มองว่าเหมาะสมกับวัยของผู้อ่านหรือหนังสือที่มีความน่าเชื่อถือเหล่านี้ต่างก็เป็นอีกวาทกรรมหนึ่ง ที่ถูกควบคุมและกำหนดโดยผู้มีอำนาจหรือผู้ใหญ่ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่ารูปลักษณ์ของตัวบทที่ดูปกติธรรมดาเหล่านี้ต่างก็แฝงไปด้วยความคิดความเชื่อบางประการให้กับผู้อ่านได้

สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์, หทัยา จันทรมังกร, และศตวรรษ เบ็ญบุญทา (2547) ได้ศึกษา งานวิจัย เรื่อง “หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัล: การวิเคราะห์เชิงวรรณกรรม และวาทกรรม” งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นการทำงานของกลไกทางวรรณกรรมและวาทกรรม รวมทั้งอวัจนภาษา ซึ่งทั้งหมดนี้จะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางวรรณกรรม และอุดมการณ์วาทกรรม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทย และสังคมวัฒนธรรมไทย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ฐานการวิเคราะห์ภาษาศาสตร์เชิง วิพากษ์ (Critical Linguistics) โดยเฉพาะในสาขา Critical Discourse Analysis และ Sociosemiotics วรรณกรรมศึกษา (Literary Studies) สื่อศึกษา (Media Studies) และวาทกรรม ศึกษา (Discourse Studies) ซึ่งเชื่อว่าภาษา วรรณกรรม สื่อ และสังคมวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นจะแยกออกจากกันไม่ได้ ผลการวิจัยพบว่าหนังสือนิทานภาพเป็น พื้นที่ที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์ที่สอดแทรกอยู่ในภาษา ภาพ และความเป็นเรื่องเล่าเรื่องแต่ง เครื่องมือเหล่านี้ทำให้ปฏิบัติการทางวาทกรรมคือการสร้างความหมายตอกย้ำ ผลิตซ้ำและสืบทอด อุดมการณ์กระทำได้อย่างแนบเนียนเหนือความตระหนักของผู้อ่าน หนังสือนิทานภาพมีความ เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการเชิงอุดมการณ์ในสังคมระดับวาทกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็น ของบทบาทหนังสือนิทานภาพในการสะท้อน ผลิตซ้ำ ตอกย้ำ ชัดเกลา ปลูกฝัง กำหนด ควบคุม จรรโลง และสืบทอดความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม กฎเกณฑ์ กติกา นิยามในสังคม หนังสือนิทานภาพเหล่านี้ทั้งนำเสนอความเป็นมาและความเป็นไปของสังคมไทย ทั้งมีส่วน ประกอบสร้างกำหนดควบคุมสังคมวัฒนธรรม และถูกสร้างถูกกำหนดควบคุมโดยสังคมด้วย และที่เห็นชัดที่สุดคือได้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบไม่เสมอภาคระหว่างผู้ทรงอำนาจและ ผู้ด้อยอำนาจ ผู้ใหญ่และเด็ก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กซึ่งดูเหมือนจะเป็นเจ้าของนิทาน แต่กลับตก เป็นผู้ถูกกระทำในพื้นฐานเริ่มแรกของนิทานที่มองผ่านสายตาผู้ใหญ่ว่าไม่ดี จึงต้องยอมรับเอา ความเชื่อที่กลายเป็นความจริงและยอมรับการดูแล สั่งสอน ชัดเกลา ปลูกฝังจากผู้ใหญ่ผ่าน นิทานภาพเหล่านี้

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ใน หนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 - 2544: การศึกษาตาม แนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่มีผล ต่อสังคมในวงกว้าง เนื่องจากเป็นวาทกรรมที่ทุกคนที่เข้าศึกษาในระบบการศึกษาของรัฐ จำเป็นต้องใช้ งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาอุดมการณ์ที่ประกอบสร้างและสื่อผ่านกลวิธีทางภาษาใน หนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยระดับประถมศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 - 2544 จำนวน 4 หลักสูตร ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยอาศัยกรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของ Fairclough (1995) และศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนแต่ละหลักสูตร

ดังกล่าว ผลการศึกษาตัวบทพบกลวิธีทางภาษาที่หนังสือเรียนใช้สื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ หลากหลายกลวิธี กลวิธีทางภาษาต่าง ๆ สามารถสื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ไปสู่ผู้อ่านทั้งสิ้น 10 ชุด ความคิด อุดมการณ์เด่นซึ่งพบในหนังสือเรียนทุกเล่มคือ อุดมการณ์เด็กและอุดมการณ์ความเป็นหญิงและความเป็นชาย งานวิจัยนี้จึงแสดงให้เห็นว่า หนังสือเรียนนั้นเป็นวาทกรรมที่ผลิตซ้ำ อุดมการณ์ของรัฐและผู้มีอำนาจในสังคมเพื่อเตรียมเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตามที่รัฐ และผู้มีอำนาจในสังคมเห็นว่าเหมาะสม แต่บางครั้งอุดมการณ์เหล่านั้นอาจสื่อภาพที่ไม่เป็นกลางของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ในสังคมไปสู่ผู้อ่าน จนอาจสร้างความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลในสังคมได้ในที่สุด

ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของ Fairclough (1995) มาเป็นแนวทางในการวิจัย และประยุกต์ใช้แนวคิดในการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบแก่นเชิงวรรณกรรมของสรณี วงศ์เบียสัจจ์ และคณะ (2547) มาใช้ในการช่วยพิจารณาตัวบท รวมถึงกลวิธีทางภาษาของวิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554)

3. ข้อมูลและวิธีการวิจัย

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้: รอบรู้อาเซียน ชุดแก๊งป่วน ก๊วนหรรษา มีทั้งหมด 4 เล่ม 4 ตอน ได้แก่ ตอน *กำเนิดอาเซียน* ตอน *เปิดประวัติอาเซียน* ตอน *ธงและสัญลักษณ์ของอาเซียน* และตอน *ความเหมือนที่แตกต่าง* แต่ละตอนมี 176 หน้า รวมทั้งหมด 704 หน้า ทั้งนี้ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นที่การศึกษาเฉพาะวัจนภาษา (verbal language) เท่านั้น

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์วาทกรรมหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ ชุดรอบรู้อาเซียนตามแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ตามกรอบความคิดของ Fairclough (1995) ดังนี้

ขั้นแรก วิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมของหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ ขั้นที่สอง วิเคราะห์ตัวบท ได้แก่ การวิเคราะห์ในเชิงวรรณกรรม ประยุกต์ตามการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบแก่นเชิงวรรณกรรม ตามแนวทางของสรณี วงศ์เบียสัจจ์ และคณะ (2547) และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิด และขั้นที่สาม พิจารณาอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสื่อลักษณะชุดความคิดในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้: รอบรู้อาเซียน ชุดแก๊งป่วนก๊วนหรรษา และผลของการสื่อลักษณะชุดความคิดของหนังสือการ์ตูนเหล่านี้ที่อาจมีผลต่อสังคม จากนั้นจึงเรียบเรียงและรายงานผลการวิจัย อภิปราย และสรุปผลการวิจัย

4. วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมของหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดรอบรู้อาเซียน

ในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้: รอบรู้อาเซียน ชุดแก๊งป่วนก๊วนหรรษานี้เป็นตัวบทที่ผลิตโดยสำนักพิมพ์ We will Shine ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของบริษัท เพชรประกาย จำกัด ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 มีวิสัยทัศน์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการอ่านของคนในประเทศโดยเฉพาะเพื่อพัฒนาความรู้ของเยาวชนเพื่อเป็นส่วนในการพัฒนาจริยธรรมความยุติธรรมในสังคมผ่านงานพิมพ์ที่ดีและแพร่หลาย (เพชรประกาย, ม.ป.ป.) จะเห็นได้ว่า ผู้ผลิตตัวบทมีจุดมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาความรู้ของเยาวชน ผู้ผลิตตัวบทจึงจัดทำหนังสือชุดนี้ขึ้นเพื่อมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนในด้านต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง สำนักพิมพ์จึงเลือกนำเสนอในรูปแบบของการ์ตูนความรู้เพื่อให้เด็กในวัยประถมศึกษาและมีวัยมัธยมศึกษาตอนต้นได้รับสาระและความเพลิดเพลินไปในคราวเดียวกัน (Dreampath Studio, 2560ก)

ตัวบทที่ถูกผลิตในรูปแบบของการ์ตูนที่มีสีสันตลอดทั้งเล่ม ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะที่ดึงดูดใจผู้อ่านและเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้รับสารแล้ว หนังสือวรรณกรรมในรูปแบบการ์ตูนนี้ก็ยิ่งสะท้อนความเป็นมาของสังคม ตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำกับ ควบคุม ตอกย้ำ จรรโลงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และแนวขนบกฎเกณฑ์กติกาต่าง ๆ ของสังคมอยู่ด้วย (สรณีวงศ์เปี้ยสัจจ์ และคณะ, 2547) ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวที่สื่อถึงอาเซียนด้วยการสร้างตัวละครนักเรียนที่มาจากประเทศสมาชิกและเข้ามารวมตัวกันในโรงเรียนอาเซียน เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจเรื่องราวของอาเซียนที่ผู้เขียนกำลังจะนำเสนอแก่เด็กซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของผู้ผลิตตัวบทนี้

หนังสือชุดนี้จำหน่ายในราคาเล่มละ 120 บาท และได้รับการเผยแพร่วางจำหน่ายอยู่ในร้านหนังสือชั้นนำทั่วไป ในมุมของหนังสือเด็ก ได้แก่ ร้านหนังสือซีเอ็ด นายอินทร์ คิโนะคุนิยะ ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย mBookStore และสามารถสั่งหนังสือชุดนี้ผ่านร้านหนังสือออนไลน์ ได้แก่ <https://www.se-ed.com> <https://www.naiin.com> <https://thailand.kinokuniya.com> www.chulabook.com <http://store.mbookstore.com> <https://www.priceza.com> และ <http://www.phetpraguy.com> แสดงให้เห็นถึงการเผยแพร่ตัวบทได้หลากหลายช่องทาง ผู้ปกครองหรือผู้ที่มีกำลังในการซื้อก็สามารถเลือกซื้อให้แก่บุตรหลานได้ ผู้รับสารนั้นสามารถรับสารได้ทางเดียวผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่ดูเน้นเนื้อหาสาระให้กับเด็ก ๆ และผลจากการอ่านที่อาจเกิดขึ้นก็คือการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนจากตัวบทเหล่านี้

5. ตัวอย่าง

การวิเคราะห์ตัวอย่างในชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” ที่นำเสนอผ่านภาษาในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดรอบรู้อาเซียนนี้ ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ตัวอย่างเป็น 2 แง่มุม ได้แก่ การวิเคราะห์ในเชิงวรรณกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิด เนื่องจากการทำความเข้าใจองค์ประกอบทางวรรณกรรมจะเป็นเครื่องมือหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือการ์ตูนและการสื่อสารความคิดผ่านภาษาได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น การวิเคราะห์ตัวอย่างทั้งสองประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การวิเคราะห์ในเชิงวรรณกรรม

ผู้ผลิตตัวอย่างเลือกผลิตหนังสือในลักษณะของการ์ตูน ซึ่งเป็นงานวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบแก่นเชิงวรรณกรรมได้ ดังนี้

1) ชื่อเรื่อง ชื่อ *แก๊งป่วนก๊วนทรราช* บอกผู้อ่านโดยนัยว่าเรื่องราวทั้งหมดจะเกิดขึ้นจากกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่จะสร้างสีสันให้กับเรื่อง จุดสำคัญของเรื่องคือ เหล่านักเรียนจากประเทศสมาชิกในอาเซียนได้เข้ามาเรียนรู้ความเป็นมาและทำความรู้จักประเทศของสมาชิกในโรงเรียนอาเซียน ทั้งหมดมี 4 ตอน ได้แก่ *กำเนิดอาเซียน เปิดประวัติอาเซียน ธงและสัญลักษณ์ของอาเซียน และความเหมือนที่แตกต่าง* ซึ่งจะแสดงให้เห็นพัฒนาการของอาเซียนตั้งแต่จุดเริ่มต้นว่ามีความเป็นมาอย่างไร และต้องทำตัวอย่างไรเมื่อเข้ามาศึกษาในโรงเรียนอาเซียนแห่งนี้

2) มุมมอง ส่วนใหญ่ในเรื่องดำเนินเรื่องผ่านเสียงตัวละครหลักโดยใช้เสียงตัวละครโดยตรง ประสบการณ์ส่วนใหญ่ตัวละครทั้งหมดเป็นผู้สัมผัสโดยตรง ส่วนที่เป็นเสียงตัวละครแบบอ้อมพบแต่การให้เสียงนึกคิดของตนเองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ จากนักเรียนไทยเท่านั้น ขณะที่การดำเนินเรื่องผ่านเสียงผู้บรรยายนั้นจะมีน้อยมาก โดยเสียงของผู้บรรยายนั้นจะเป็นการเข้าถึงลักษณะนิสัยของตัวละครว่าเป็นอย่างไรให้ผู้อ่านได้รับทราบ

3) ฉาก ฉากทั้งหมดเกิดขึ้นในโรงเรียนที่ชื่อว่า *โรงเรียนอาเซียน* ที่ตัวละครทั้งหมดเข้ามาศึกษาหาความรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน เหมือนกับประเทศสมาชิกทั้งหมดต้องเข้ามารวมกลุ่มกันในประชาคมอาเซียนนั่นเอง

4) ตัวละครหลัก ตัวละครหลักในเรื่องมี 2 กลุ่มใหญ่ คือ อาจารย์และนักเรียน ผู้วิจัยสังเกตว่าปกติแล้ว ในสังคมไทย อาจารย์เป็นกลุ่มผู้มีอำนาจมากกว่ากลุ่มนักเรียน แต่ในการ์ตูนชุดนี้กลุ่มนักเรียนคือผู้ขับเคลื่อนเรื่องราวให้เกิดขึ้น ส่วนมากอาจารย์จะมีหน้าที่ตอบคำถามและจัดกิจกรรม เสมือนกับอาเซียนที่แม้จะมีกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนในการจัดตั้งสำนักงานอาเซียนกำหนดกติกา นโยบายต่าง ๆ แต่กิจการทั้งหลายจะดำเนินไปได้ก็ต่อเกิดจากตัวประเทศต่าง ๆ เอง ไม่ใช่กลุ่มสำนักงานที่จัดตั้งขึ้น มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 กลุ่มอาจารย์ ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนอาเซียน อาจารย์สอนนิเวศวิทยา อาจารย์สอนวิชาสังคมศาสตร์ อาจารย์สอนวิชาภาษาไทย อาจารย์สอนวิชาภาษาอังกฤษ และอาจารย์สอนวิชาวิทยาศาสตร์ กลุ่มอาจารย์จะคอยเป็นผู้ถามคำถาม ตอบคำถาม และหากิจกรรมต่างๆ มาให้นักเรียนในโรงเรียน

4.2 กลุ่มนักเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มที่สำคัญในเรื่อง ประกอบไปด้วยนักเรียนที่มาจาก 10 ประเทศสมาชิกในอาเซียนสามารถตีความได้ว่านักเรียนทั้งหมดนี้เป็นตัวแทนของประเทศนั้น ๆ กลุ่มนักเรียนเหล่านี้ได้รับการนำเสนอว่าเป็นนักเรียนในชั้นเรียนเดียวกัน คือ ป. 5/1 ทั้งหมดถูกสื่อออกมาในลักษณะที่ต้องทำกิจกรรม แก้ปัญหา และร่วมมือกันกับเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน นั่นก็คือนักเรียนจาก 10 ประเทศถูกเลือกมานำเสนอเป็นเพศชาย 6 คน และเพศหญิง 4 คน ผู้เขียนมีการสร้างตัวละครที่ต้องการสื่อภาพของแต่ละประเทศด้วยการใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงลักษณะนิสัยของตัวละครตามที่ขีดเส้นใต้ และใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงสถานภาพหรือฐานะของตัวละครตามที่ใช้อักษรเอียง ดังนี้

- ป้อม เด็กชายตัวเล็กชาวไทย อาศัยอยู่กับตายายและก็แม่ที่เป็นข้าราชการที่เคร่งครัดคนหนึ่ง เป็นเด็กดี ฉลาด รักตายายและก็แม่มาก เชื่อฟังคำสั่งสอนของแม่ แม่ของป้อมเป็นคนที่ค่อนข้างเจ้าระเบียบและเข้มงวดคนหนึ่ง

- อรุณ เด็กชายชาวพม่า ที่ติดตามพ่อซึ่งเป็นนักธุรกิจมาอยู่เมืองไทยตั้งแต่ 4 ขวบ อรุณเป็นคนค่อนข้างเก็บตัว ไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร และบางทีก็ค่อนข้างก้าวร้าว และ ไม่โหยงาย

- ไอลี่ เด็กสาวชาวเวียดนามที่มีฐานะยากจน แต่ทว่าเป็นเด็กที่ ฉลาด ไหวพริบดี ไม่ค่อยยอมใคร ง่าย ๆ หากเธอเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ค่อนข้างเหมือนเด็กผู้ชายมากกว่าเด็กผู้หญิง

- หว่านซาน เด็กผู้ชายรูปร่างอ้วนท้วมสมบูรณ์ชาวสิงคโปร์ เพราะ ความกินดี อยู่ดี ด้วยพ่อแม่ของเขา ร่ำรวยมหาศาล เข้าชั้นเศรษฐี แต่หว่านซานค่อนข้างเป็นเด็กที่เอาแต่ใจตนเองมาก เนื่องจากพ่อและแม่ของเขาตามใจมาตั้งแต่เด็ก ๆ เป็นคนอารมณ์ดี มีอารมณ์ขัน

- นาเดีย เด็กสาวชาวมาเลเซียผู้เรียบร้อย เธอเป็นเด็ก ฉลาด พุดน้อย เคร่งศาสนา ครอบครัวของเธอมีญาติห่าง ๆ ที่เป็นชาวไทยมุสลิมอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยด้วย

- ฟารุก เด็กชายผู้มาจากหมู่เกาะเล็ก ๆ ของอินโดนีเซีย เขาเป็นคนร่างเล็ก ผิวค่อนข้างคล้ำ เป็นเด็ก ค่อนข้างเก็บกด ทะเยอทะยานสูง เพราะเขาฝันถึงความกินดีอยู่ดีในอนาคตมาก ฟารุกมาอาศัยกับครอบครัวคนไทยในฐานะของนักเรียนแลกเปลี่ยน

- วิชา เด็กผู้หญิงชาวกำพูชา ที่หน้าตาธรรมดา มีนิสัยและการประพฤติตัวก็ออกประหลาดกว่าเพื่อน คือค่อนข้างเก็บตัว ชอบไปแอบหลบมอมอยู่ที่ไหนสักแห่งคนเดียวเสมอๆ ชอบอ่านตำราเกี่ยวกับคาถาเวทมนตร์และเรื่องเร้นลับมากๆ และบางทีก็ดูเหมือนเธอจะรู้คาถาไสยเวท มนต์ดำ

- พุดอย หนูน้อยชาวลาวคนชื่อ มองโลกใสตลอดเวลา ชอบพุดจาตลกไปกฮา บางทีก็ชอบพุดอะไรเป็นปริศญา บ้านเดิมของพุดอยที่ประเทศลาวนั้นเต็มไปด้วยป่าเขาลำเนาไพร ห่างไกลความเจริญมากนัก พุดอยอาศัยอยู่กับอาแท้ๆ ของเขาที่มาตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทย

- พานาฮอน เด็กสาวฟิลิปปินส์ที่ผิวคล้ำแต่หน้าตาสวยสะคนี่ นิสัยรักสวยรักงาม โตเกินวัยเนื่องจากติดตามจากแม่ที่เคยเป็นถึงอดีตนางงามฟิลิปปินส์มาก่อน

- อาปา ดาบัด เด็กชายชาวบรูไนผู้ที่สาว ๆ ในโรงเรียนหลงเสน่ห์มากที่สุด เพราะความเป็นคนที่หน้าตาดีมาก แถมมีพ่อเป็นถึงสุลต่าน แต่มีข้อเสียอยู่อย่างหนึ่งคือ ชอบดูถูกคนอื่น จึงหาเพื่อนคบยาก

การสร้างตัวละครหลักนี้เป็นการให้เสียงของผู้บรรยายซึ่งก็คือผู้เขียนหรือผู้ผลิตตัวบทที่เป็นคนไทย นักเรียนทั้งหมดถูกนำเสนอลักษณะแบบเบ็ดเสร็จตายตัว (stereotype) ลักษณะเช่นนี้เป็นการจำกัดการรับรู้ของผู้อ่าน ถือเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการแฝงเร้นอุดมการณ์บางอย่างผ่านการสร้างตัวละครนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าภาพของตัวละครจากมุมมองของผู้เขียนหรือผู้สร้างตัวละครคนไทย เป็นการประกอบสร้างความเป็นผู้อื่นให้กับนักเรียนชาติอื่นยกเว้นชาติไทย เนื่องจาก การบรรยายบุคลิกลักษณะตัวละคร มีแต่คนไทยเท่านั้นที่แทบไม่ปรากฏแง่มุมในทางลบเลย จึงเหมือนกับว่าตัวละครนักเรียนไทยคือภาพของเด็กไทยที่พึงประสงค์ตามกรอบวัฒนธรรมไทย

อย่างไรก็ตามการสร้างตัวละครทั้งหมดนี้ได้สื่อให้เห็นภาพของอาเซียนว่าทั้งหมดมาจากประเทศที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไม่จะเป็นเพศ ลักษณะนิสัย และสถานภาพทางการเงิน

5) ความขัดแย้ง ความขัดแย้งจะแตกต่างกันไปในแต่ละตอน สิ่งที่น่าสังเกตคือในทุกๆ ตอนจะต้องมีความขัดแย้งและการแข่งขันกันเสมอ ดังนี้

- ตอน กำเนิดอาเซียน ความขัดแย้งเริ่มต้นจากการแข่งขันกันแสดงความสามารถพิเศษของนักเรียนแต่ละประเทศ เมื่อนักเรียนไทยแสดงทักษะมวยไทย นักเรียนสิงคโปร์และบรูไนแข่งกันคำนวณทักษะการคิดเลข และเมื่อนักเรียนบรูไนชนะก็แสดงความทะนง จนนักเรียนจากพม่าทำให้ทุกคนมาวิ่งแข่งขันกัน เมื่อผู้อำนวยการโรงเรียนมาเห็นจึงจัดให้เกิดการแข่งขันแรลลี่อาเซียนขึ้น โดยทุกคนต้องเข้าร่วมแข่งขันและเก็บคะแนนไปที่ละด่านๆ จนครบ ด่านแรก

จะเป็นการตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศสมาชิกในอาเซียน เช่น ชื่อ เมืองหลวงของประเทศสมาชิก อาณาเขตที่ติดกันของประเทศสมาชิก การแนะนำประเทศแต่ละประเทศในกลุ่มสมาชิก ดอกไม้ประจำชาติ ด้านที่สองจะเป็นการใช้พลังกำลัง คือ การแข่งขันเยอ กับฝรั่ง ตั้งแต่ด้านแรกนักเรียนทั้งหมดมักจะขัดแย้งกันมาตลอด ทั้งแย้งกันตอบคำถาม และความเห็นที่ไม่เป็นไปในทางเดียวกัน จนเมื่อมาแข่งขันเยอกับฝรั่งที่ตัวใหญ่และแข็งแรงกว่าจนไม่สามารถสู้คนเดียวได้ นักเรียนทั้งหมดจึงหันมาร่วมมือกันแข่งขัน และเรียนรู้ที่จะสามัคคีกัน แล้วจึงจะประสบความสำเร็จ

- ตอน *เปิดประวัติอาเซียน* ความขัดแย้งเริ่มต้นจากนักเรียนถามคำถามถึงประวัติความเป็นมาของอาเซียนในคาบวิชาภาษาไทย แต่อาจารย์ภาษาไทยไม่สามารถให้คำตอบได้ จึงไปตามหาอาจารย์วิชาสังคมศาสตร์ที่ห้องพักครูแต่พบว่าอาจารย์หายตัวไป นักเรียนจึงแบ่งกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม เพื่อออกตามหาอาจารย์ตามสถานที่ต่าง ๆ ในโรงเรียน กลุ่มแรก ได้แก่ นักเรียนจากฟิลิปปินส์ กัมพูชา เมียนมาร์ ไทย และบรูไน กลุ่มที่สอง ได้แก่ นักเรียนจากเวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และลาว ทั้งหมดร่วมกันวางแผนเพื่อตามหาอาจารย์ จนกระทั่งพบว่าอาจารย์ป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลจึงได้รับคำตอบของคำถามที่ค้างคาไว้

- ตอน *ธงและสัญลักษณ์ของอาเซียน* ความขัดแย้งเริ่มต้นจากการทำกิจกรรมร่วมกันของนักเรียนชั้น ป. 5/1 ที่เป็นนักเรียนจากประเทศสมาชิกอาเซียน และ ป. 5/2 ถูกนำเสนอด้วยนักเรียนจากประเทศญี่ปุ่น อินเดีย จีน และเกาหลี โดยทั้งสองห้องเรียนจะต้องแข่งขันกีฬากัน เริ่มแรกทั้งสองกลุ่มจะต้องวาดธงสัญลักษณ์ของกลุ่ม แต่งเพลงประจำกลุ่ม คิดคำขวัญ และสร้างอุปกรณ์เชียร์ เกมแรกคือการแข่งขันวิ่งผลัด ชั้น ป. 5/1 เป็นฝ่ายชนะ เกมที่สองคือการแข่งวอลเลย์บอล ชั้น ป. 5/2 เป็นฝ่ายชนะ ทำให้คะแนนของทั้งสองห้องเสมอกัน จึงตัดสินที่เกมสุดท้ายคือการแข่งขันเยอ และชั้น ป. 5/1 ก็เป็นฝ่ายชนะไปในที่สุด

- ตอน *ความเหมือนที่แตกต่าง* ความขัดแย้งเริ่มต้นจากในคาบวิชาภาษาอังกฤษ นักเรียนหลายคนไม่เข้าใจ ไม่ชอบภาษาอังกฤษ หรือบางทีก็ขี้เกียจเรียน จึงพยายามหาหนทางหนีออกจากห้องเรียน โดยนักเรียนที่หนีออกไป ได้แก่ นักเรียนจากฟิลิปปินส์ ไทย ลาว สิงคโปร์ และเวียดนาม อาจารย์ประจำวิชาจึงลงโทษให้กลุ่มนักเรียนที่หนีออกไปยืนขาเดียวและคาบไม้บรรทัดหน้าห้องเรียน ซึ่งจะเข้าห้องเรียนได้ถ้าเพื่อนในห้อง ได้แก่ นักเรียนจากมาเลเซีย อินโดนีเซีย เมียนมาร์ กัมพูชา และบรูไน ช่วยกันตอบคำถามของอาจารย์ได้ถูกต้อง แต่มีเงื่อนไขคือ หนึ่งคนที่ตอบคำถามถูกจะสามารถเลือกเพื่อนแค่หนึ่งคนกลับมาในห้องเรียนได้ คนที่ตอบแล้วจะไม่มีสิทธิ์ตอบอีก ทุกคนจึงช่วยกันตอบคำถามและพาเพื่อนกลับมาในห้องเรียนทีละคนๆ จนกระทั่งเหลือคนที่จะสามารถตอบได้คนสุดท้าย คือนักเรียนจากบรูไนที่มีที่ท่าที่ไม่ยอมเข้า

ร่วมตอบคำถามเพื่อที่จะช่วยคนสุดท้ายที่อยู่ข้างนอกคือนักเรียนจากสิงคโปร์ แต่สุดท้ายทุกคนได้ขอร้องให้ช่วยตอบคำถาม จึงตัดสินใจช่วยและสำเร็จในที่สุด

6) แก่นเรื่อง การเรียนรู้ของนักเรียนจากแต่ละประเทศในอาเซียนที่ต้องเรียนรู้ที่จะร่วมมือและสามัคคีกันจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคได้สำเร็จ สื่อถึงประเทศในกลุ่มสมาชิกที่เมื่ออยู่ในสมาคมเดียวกันแล้วก็ต้องสามัคคีให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน จึงจะสามารถนำพาประชาคมอาเซียนให้แข็งแกร่งและมีประสิทธิภาพเพื่อไปต่อสู้กับชาติอื่น ๆ ได้

7) บทเรียนสอนเด็ก

7.1 ประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างกัน แต่ต้องเข้ามารวมกลุ่มกันเพื่อความเข้มแข็งของประชาคมในการต่อสู้กับกลุ่มอื่น ๆ

7.2 ประชาคมอาเซียนมีคู่แข่งซึ่งถ้าต้องการจะประสบความสำเร็จเหล่าประเทศสมาชิกจะต้องร่วมมือและสามัคคีกัน

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับความคิด

ชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” ที่นำเสนอผ่านภาษาในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดรอบรู้อาเซียนพบว่า มีทั้งหมด 3 ชุดความคิด ได้แก่ อาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม ไทยคือผู้นำอาเซียน และอาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ชุดความคิดทั้งหมดนี้ถูกประกอบสร้างผ่านกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การอ้างถึง การกล่าวอ้างแบบเหมารวม การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้วจนกรรม การใช้มูลบท การใช้ประโยคแสดงเหตุผล การใช้เสียง และการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง มีรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 ชุดความคิด “อาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม”

ชุดความคิด “อาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม” เป็นชุดความคิดที่ต้องการสื่อภาพว่าอาเซียนนั้นต้องแข่งขันตลอดเวลาและไม่ใช้การแข่งขันแบบปัจเจกแต่ต้องร่วมมือแข่งขันกันเป็นกลุ่ม และจากการวิเคราะห์ด้วยบท ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มคนที่อาเซียนจะต้องแข่งด้วยก็มีทั้งกลุ่มสมาชิกอาเซียนด้วยกันและคนนอกกลุ่ม ชุดความคิดนี้มีการใช้กลวิธีที่หลากหลายประกอบกัน ได้แก่ กลวิธีการใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงการแข่งขัน การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้มูลบท การใช้ประโยคแสดงเหตุผล การใช้เสียงที่หลากหลาย และการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง

การประกอบสร้างชุดความคิดนี้เป็นการกำหนดการรับรู้ของผู้อ่านว่าการแข่งขันสำหรับคนในอาเซียนนั้นเป็นสิ่งที่ควรทำเป็นกลุ่ม คนในอาเซียนจะต้องร่วมมือและสามัคคีกันเพื่อต่อสู้กับคนนอกกลุ่มอาเซียน และการแข่งขันกันเองกับสมาชิกภายในกลุ่มอาเซียนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการนำเสนอ “อาเซียนที่พึงประสงค์” และ “อาเซียนที่ไม่พึงประสงค์” ให้แก่ผู้อ่าน

1) การเลือกใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม

คำศัพท์ที่สื่อถึงการแข่งขันแบบเป็นกลุ่มนี้เป็นการใช้คำศัพท์ที่มีความหมายถึงการกระทำ พฤติกรรมและลักษณะนิสัยเกี่ยวกับการแข่งขันปรากฏใช้ในตัวบท และมักปรากฏร่วมกันกับคำว่า *อาเซียน* หรือการใช้คำสรรพนาม *พวกเรา* ที่สื่อความหมายแทนกลุ่มอาเซียน การเลือกใช้คำศัพท์นี้เป็นเหมือนการสร้างกรอบความคิดว่า การกระทำ พฤติกรรมและลักษณะนิสัยเช่นนี้เป็นสิ่งที่คนในอาเซียนควรกระทำ

คำศัพท์ที่สื่อถึงการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม ได้แก่ *ร่วมมือ* *ทุ่มเท* *สามัคคี* *ช่วยกัน* *เข้มแข็ง* *ต่อสู้* *ชนะ* *เอาชนะ* *แข่งขัน* *ชิงเด่น* *แย่ง* *ยอมแพ้* *แข่งแกร่ง* *ไม่ยอมแพ้* *ต้าน* *ต้านทดสอบ* *ฐาน* *ตัวถ่วง* *อ่อนหัด* *คู่แข่ง* และ *ฝั่งตรงข้าม* ตัวอย่าง

(1) นาเดีย: แต่... แต่ว่า ที่พวกเราได้มารวมกลุ่มกันนี้ก็เพราะประชาคมอาเซียน ไม่ใช่เธอ พวกเราต้องร่วมมือกันสิ ต้องไม่มาเอาชนะกันเอง แบบนี้ พวกเราต้องร่วมมือเป็นประชาคมที่แข็งแกร่งเพื่อต่อสู้กับชาติอื่น ๆ สิ

อาปา: แข็งแกร่งเธอ? ไม่จำเป็นหรอกนา

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 56)

จากตัวอย่าง (1) ตัวละครนาเดีย นักเรียนจากประเทศมาเลเซียกล่าวกับตัวละครอาปา เพื่อนจากประเทศบรูไน พบว่ามีการใช้คำสรรพนาม *พวกเรา* สื่อแทนประเทศสมาชิกในอาเซียน พร้อมกับใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม ได้แก่ *รวมกลุ่ม* *ร่วมมือ* *เอาชนะ* *แข็งแกร่ง* และ *ต่อสู้* ตามลำดับ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นการแข่งขันที่เกิดขึ้นเกิดกับกลุ่มสมาชิกอาเซียนด้วยกันเอง เนื่องจากเพื่อนตัวละครหนึ่งในสมาชิกอาเซียนได้กล่าวขึ้นเพื่อสื่อถึงเพื่อนในประเทศสมาชิกด้วยกัน นอกจากนี้ยังพบการใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงการแข่งขันกับคนนอกกลุ่มอาเซียนด้วย ดังนี้

(2) พุดอຍ: พวกเราเข้มแข็งไว้ อย่าเพิงยอมแพ้นะ!

อาปา: แต่ฝั่งตรงข้ามเป็นฝรั่งตัวล่ำบึกเลยนะ

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 155)

จากตัวอย่าง (2) ตัวละครพุดอຍ นักเรียนจากประเทศลาวกล่าวกับตัวละครอาปา เพื่อนจากประเทศบรูไน มีการใช้คำสรรพนาม *พวกเรา* สื่อแทนประเทศสมาชิกในอาเซียน

พร้อมกับใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม ได้แก่ *เข้มแข็ง* และ *ยอมแพ้* และยังมี *ฝั่งตรงข้าม* ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการแข่งขันกับคนนอกกลุ่มสมาชิก จากการใช้คำศัพท์เหล่านี้จึงแสดงให้เห็นว่ากลุ่มอาเซียนมีการแข่งขันกับผู้อื่นด้วย

2) การใช้คำแสดงทัศนภาวะ

ซาอิดได้กล่าวถึงคำแสดงทัศนภาวะไว้ว่าเป็นคำที่ผู้พูดแสดงถึงทัศนะของตนเอง ดังที่ว่า “Modality is a cover term for devices which allow speakers to express varying degrees of commitment to, or belief in, a proposition” (Saeed, 2009, p. 138)

ในการสื่อชุดความคิดอาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม ตัวบ่งชี้ก็คือหนังสือการ์ตูนชุดนี้มีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ ต้อง บ่อยครั้ง เพื่อแสดงและตอกย้ำให้เห็นลักษณะของอาเซียนที่ควรกระทำคือการแข่งขัน และสิ่งที่อาเซียนไม่ควรกระทำคือการยอมแพ้หรือไม่แข่งขัน แต่การแข่งขันนี้ไม่ใช่การแข่งขันที่ควรทำกับทุกคน จากการใช้คำทัศนภาวะสื่อให้เห็นว่าตัวบ่งชี้มีการชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่าจะเป็นอาเซียนที่พึงประสงค์นั้นไม่ควรแข่งขันกับสมาชิกในสมาคมอาเซียนด้วยกันเอง แต่ควรจะรวมตัวกันเพื่อไปแข่งขันกับคนนอกประชาคม

(3) นาเดีย: แต่... แต่ว่า ที่พวกเราได้มารวมกลุ่มกันนี้ก็เพราะประชาคมอาเซียนไม่ใช่เธอ พวกเราต้องร่วมมือกันสิ ต้องไม่มาเอาชนะกันเองแบบนี้ พวกเราต้องร่วมมือเป็นประชาคมที่แข็งแกร่งเพื่อต่อสู้กับชาติอื่นๆ สิ

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 56)

(4) ฝรั่ง: ทำได้ดีแล้วแต่ยังไม่พอนะจะเบบี๋

ป้อม: พวกเราต้องเข้มแข็งไว้อย่าเพิ่งยอมแพ้นะ

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 155)

จากตัวอย่าง (3) มีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ *ต้องไม่* เพื่อแสดงว่าการ *มาเอาชนะกันเองแบบนี้* เป็นสิ่งที่อาเซียนไม่ควรกระทำ ส่วนตัวอย่าง (4) มีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ *ต้อง* ร่วมกับคำว่า *เข้มแข็ง* เพื่อแสดงว่าการแข่งขันกับผู้อื่นนอกกลุ่มอาเซียนนั้นจะต้องมีความสามัคคีในการแข่งขัน ทั้งสองตัวอย่างนี้สื่อให้เห็นว่าการแข่งขันกันเองนั้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ในฐานะประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน ในขณะที่การแข่งขันกับผู้อื่นนอกประชาคมนั้นเป็นสิ่งที่ควรกระทำ

3) การใช้มูลบท

มูลบท คือ การแนะนำความหมายหรือความเชื่อบางประการที่เกิดจากการใช้รูปภาษาบางชนิด แม้จะปฏิเสธความหมายหรือความเชื่อนั้น แต่ความหมายนั้นก็ยังคงอยู่ ฌรัฐพรพานโพธิ์ทอง (2555, น. 63; 2556, น. 83) อธิบายว่าการศึกษามูลบททางวินัยปฏิบัติศาสตร์ไม่ได้สนใจศึกษาเพียงรูปภาษาหรือโครงสร้างประโยคที่สื่อมูลบทตามแนวทางอรรถศาสตร์ แต่ยังสนใจศึกษาความรู้เบื้องหลัง (common knowledge) ที่มีร่วมกันของผู้ร่วมวงสนทนา เพราะความรู้เบื้องหลังเป็นความเชื่อเบื้องต้นที่เอื้อต่อการตีความหรือทำความเข้าใจสิ่งที่ผู้ร่วมการสนทนาไม่ได้กล่าวหรือไม่ได้แสดงรูปภาษาเพื่อสื่อมูลบท ความรู้ดังกล่าวจึงช่วยให้การสนทนาเข้าใจทั้งสองฝ่าย ดังนั้น หากต้องการทำความเข้าใจจึงต้องอาศัยบริบทช่วยตีความ

ในชุดความคิดนี้มีการสื่อมูลบทว่ามีการแข่งขันระหว่างกันเอง และการแข่งขันเช่นนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์สำหรับอาเซียน ซึ่งการใช้มูลบทนี้สามารถสื่อให้เห็นว่าแม้ลักษณะของการแข่งขันกันเองจะไม่ควรกระทำแต่ก็ยังคงมีการแข่งขันกันเองอยู่แม้จะได้รับการห้ามปรามแล้วก็ตาม

(5) ป้อม: แบบนี้ก็หาผู้ชนะไม่ได้แล้วสินะ

พูดอัย: พวกเธอยังไม่เลิกแข่งกันอีกหรือ...

(Dreampath Studio, 2560ข, น. 52)

จากตัวอย่าง (5) คำว่า เลิก นอกจากจะสื่อความหมายได้ว่านักเรียนจากประเทศในอาเซียนไม่ได้แข่งกันแล้ว ยังสื่อความหมายย้อนไปถึงการกระทำในอดีตที่พวกเขาเคยแข่งกันมาก่อน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้มูลบทบอกสิ่งที่เคยเป็นและสิ่งที่เป็นอย่างนี้ อยู่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาที่ตัวบ่งชี้ เลิก อาจตีความหมายโดยนัยว่าพวกเขา เลิก ทำในสิ่งที่ไม่น่าพึงประสงค์ ดังนั้น แข่งกัน ในที่นี้จึงหมายถึงการละทิ้งที่จะทำในสิ่งที่เคยทำ ย่อมอนุมานได้ว่าสิ่งที่เคยทำได้รับการตีค่าว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่น่าพึงปรารถนา ดังนั้นการไม่แข่งกันจึงแสดงมูลบทว่าเป็นสิ่งที่ดีที่พึงประสงค์นั่นเอง และเมื่อคำว่า เลิก ปรากฏคู่กับคำว่า ไม่ ย่อมสื่อให้เห็นว่ายังมีการแข่งขันกันอยู่ ทั้งยังปรากฏคำว่า อีก ที่สื่อมูลบทว่าการกระทำการแข่งขันระหว่างกันเองนั้นเคยเกิดขึ้นมาแล้ว

4) การใช้ประโยคแสดงเหตุผล

ประโยคแสดงเหตุผลที่มีเนื้อความกล่าวถึงเหตุและเนื้อความที่กล่าวถึงผลถือเป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อทำให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับลักษณะของอาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม สามารถถ่ายทอดความคิดว่าลักษณะของการแข่งขันที่อาเซียนควรกระทำ ซึ่งเป็นการทำให้ผู้อ่านเชื่อตามที่หนังสือการ์ตูนต้องการ

- (6) พุดอย: ที่พวกเราผ่านไปได้ก็เพราะว่าพวกเราสามัคคีกันใช่ไหมครับ
อรุณ: ใช่แล้วละ ผ่านด่านนี้ได้ก็เพราะความสามัคคี

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 111)

จากตัวอย่าง (6) แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตตัวบทได้สร้างเหตุผลขึ้นมาเพื่อให้ผู้รับสารเชื่อถือถึงสาเหตุจนนำไปสู่ผลของเหตุการณ์ โดยการใช้ประโยคเหตุผลที่มีคำว่า *เพราะว่า เพราะ* เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุผล ระหว่างเหตุ คือ *สามัคคี ความสามัคคี* ซึ่งเป็นการสื่อว่าอาเซียนมีความสามัคคีกัน จึงเป็นผลทำให้ *ผ่านไปได้ ผ่านด่านนี้ได้* ดังนั้น การสร้างเหตุผลเช่นนี้ก็เพื่อต้องการให้ผู้รับสารเชื่อถือต่อเหตุผลที่ผู้ผลิตวาทกรรมเสนอและให้เชื่อว่าผลของเหตุการณ์เหล่านั้นมีสิ่งสมควรกระทำเพราะมีเหตุผลมาสนับสนุน

5) การใช้เสียง

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบแก่นเชิงวรรณกรรมผู้วิจัยพบว่าตัวบทหนังสือการ์ตูนนี้มีการนำความคิดของผู้เขียนไปใส่ในคำพูดของตัวละครในเรื่องเพื่อสื่อว่าการแข่งขันของอาเซียนนั้นควรเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นการสร้างเสียงหรือมุมมองเพื่อชี้แนะให้ผู้อ่านเชื่อตามที่ตัวบทถ่ายทอดออกมา การใช้เสียงเช่นนี้อาจทำให้ผู้อ่านเชื่อว่า ความคิดที่ตัวบทสื่อมานั้นเป็นเรื่องจริง เนื่องจากมักจะเป็นคำพูดที่ถ่ายทอดจากตัวละครที่มีอำนาจและน่าเชื่อถือ

- (7) อาจารย์นภา: ลู๊ ๆ นะพวกเรานี้ก็ถึงคำขวัญของทีมเราไว้ พวกเรา
ต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวกันให้ได้นะจ๊ะ
นักเรียน: ครับ,ค่า

(Dreampath Studio, 2560ค, น. 145)

จากตัวอย่างที่ 7 ผู้ผลิตตัวบทได้ใช้เสียงทำตัวละครที่เป็นครู-อาจารย์คือ *อาจารย์นภา* ซึ่งมีสถานะที่น่าเชื่อถือเป็นผู้ถ่ายทอดว่าอาเซียนควรจะ *ต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน* ซึ่งถือเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ และให้นักเรียนทั้งหมดตอบรับและเห็นด้วยกับความคิดดังกล่าว คือ *ครับ,ค่า* เพื่อสนับสนุนความคิดดังกล่าว

6) การลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง

จากการวิเคราะห์ความขัดแย้งในองค์ประกอบแก่นเชิงวรรณกรรมนั้น ผู้วิจัยพบว่าการนำเสนอเรื่องราวแต่ละตอนจะมีการลำดับเหตุการณ์ที่มีปัญหาเกิดขึ้น แล้วนักเรียนทุกคนต่างก็ร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการลำดับเหตุการณ์เพื่อแสดงเหตุและผลของการกระทำต่าง ๆ ของตัวละครในเรื่อง เพื่อเป็นการแสดงให้ผู้อ่านเรียนรู้และสอนให้ผู้อ่านเห็นว่าการแข่งขันแบบเป็นกลุ่มจะล้มเหลวหรือประสบความสำเร็จนั้นเป็นอย่างไร

(8)

ตารางที่ 1

ลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง

ตอน	พฤติกรรม	ผล
ตอนที่ 1 กำเนิดอาเซียน	- แข่งชกเยอคนเดียว - ช่วยกันชกเยอ	- ไม่ประสบความสำเร็จ - ชนะ
ตอนที่ 2 เปิดประวัติอาเซียน	- ช่วยกันออกตามหาอาจารย์ เพื่อถามคำถาม	- ประสบความสำเร็จ ได้รับ คำตอบที่ต้องการถาม
ตอนที่ 3 ธงและสัญลักษณ์ของอาเซียน	- ช่วยกันแข่งกีฬา	- ชนะ
ตอนที่ 4 ความเหมือนที่แตกต่าง	- หนีเรียนวิชาภาษาอังกฤษ - ช่วยตอบคำถามให้เพื่อน พันผิด	- ถูกทำโทษ - ช่วยสำเร็จ

จากตัวอย่าง (8) แสดงให้เห็นว่าถ้านักเรียนจากประเทศอาเซียนเน้นการแข่งขันแบบปัจเจก การแข่งขันในครั้งนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จเลย แต่หากทุกคนร่วมกันแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม การแข่งขันทุกครั้งจะประสบผลสำเร็จนั่นเอง

5.2.2 ชุดความคิด “ไทยคือผู้นำอาเซียน”

ชุดความคิด “ไทยคือผู้นำอาเซียน” เป็นชุดความคิดที่ต้องการสื่อภาพว่าในกลุ่มสมาชิกอาเซียนที่มาจากประเทศที่หลากหลายนั้นมีหัวหน้าหรือผู้นำที่ได้รับการยอมรับ นั่นคือ “ประเทศไทย” ไม่ว่าจะเป็นคน ภาษา หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยล้วนแต่ได้รับการยกย่อง ชื่นชม และยอมรับความเป็นไทยที่เกิดขึ้นในหนังสือการ์ตูนชุดนี้ ชุดความคิดนี้มีการใช้กลวิธีที่หลากหลายประกอบกัน ได้แก่ การอ้างถึง การกล่าวอ้างแบบเหมารวม การใช้ฉันทนา และการใช้มูลบท

การประกอบสร้างชุดความคิดนี้เป็นการสื่อให้เห็นว่าแม้จะมีประเทศสมาชิกที่หลากหลาย แต่ไทยเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้อื่น นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าประเทศอื่นนั้นด้อยอำนาจกว่า และเมื่อไทยเป็น “ผู้นำ” นั้นก็ย่อมหมายถึงผู้ผลิตตัวบทกำลังจัดวางสถานะของ

ประเทศอื่นในสมาชิกอาเซียนว่าเป็น “ผู้ตาม” นั่นเอง การสื่อภาพที่แสดงความไม่เท่าเทียมและสร้างความเป็นใหญ่เช่นนี้ อาจส่งผลต่อการรับรู้ของผู้อ่านให้เกิดความภูมิใจต่อประเทศไทย แต่ซ่อนเร้นการดูแคลนผู้อื่นไปด้วยในคราวเดียวกัน

1) การอ้างถึง

การอ้างถึงเป็นกลวิธีที่ผู้ผลิตตัวบทใช้ในการสื่อความหมายและสร้างตัวตนให้กับสิ่งที่กล่าวถึง การอ้างถึงที่เกิดขึ้นเป็นการอ้างถึงบุคคล (personal reference) ที่เป็นการอ้างถึงโดยการใช้คำสรรพนาม และการนำคำนามมาทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม ในที่นี้พบการอ้างถึงตัวละครนักเรียนไทยที่สื่อให้เห็นว่าไทยมีอำนาจเหนือกว่าผู้อื่น

(9) ป้อม: สมเป็นบ้านพี่เมืองน้องสองฟากฝั่งโขง

พุดอย: พี่ชายนี่คือบังไฟพญานาคที่ฉันทำเองนะ

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 133)

(10) อาจารย์นภา: อาโหล่ตอบเยอะแล้ว ขอแบ่งให้เพื่อน ๆ ตอบบ้างดีกว่านะ

เจ้าถิ่นอยู่ไหนจะ

ป้อม: เอ่อ...คุณครูหมายถึงผมหรือครับ

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 26-27)

จากตัวอย่าง (9) เป็นการสนทนาระหว่างตัวละครป้อม นักเรียนชาวไทยกับตัวละครพุดอย นักเรียนชาวลาว ทั้งที่ทั้งสองเป็นเพื่อนกันและอยู่ในสถานะเดียวกัน เนื่องจากเรียนในชั้นเรียนเดียวกัน แต่ตัวละครพุดอย กลับถูกนำเสนอให้เลือกใช้คำสรรพนาม พี่ชาย เพื่ออ้างถึงตัวละครป้อม นั่นย่อมสื่อให้เห็นว่า ป้อม ได้รับการยกย่องจากเพื่อนรุ่นเดียวกัน

จากตัวอย่าง (10) เป็นการสนทนาระหว่างตัวละครอาจารย์นภา อาจารย์วิชาสังคมศาสตร์กับตัวละครป้อม นักเรียนชาวไทย โดยอาจารย์นภาใช้การอ้างถึงป้อมด้วยคำนามมาทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม คือ เจ้าถิ่น ที่สื่อให้เห็นว่าป้อมคือผู้เป็นเจ้าของและเป็นผู้ชำนาญในสถานที่แห่งนี้

2) การกล่าวอ้างแบบเหมารวม

การกล่าวอ้างแบบเหมารวม คือ การอ้างพฤติกรรม การกระทำ หรือความคิดของคนส่วนใหญ่แล้วนำมาสรุปเชิงเหมารวมว่าเป็นเรื่องจริงและเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ความคิดหรือทัศนะของผู้ผลิตตัวบท ในที่นี้มักใช้การกล่าวอ้างแบบเหมารวมที่แสดงให้เห็นว่าคนในสมาชิก

กลุ่มอาเซียนควรที่จะภูมิใจและเรียนรู้วัฒนธรรมไทยหรือความเป็นไทยทั้งหลาย เช่น ภาษา ศิลปวัฒนธรรม แม้ว่าพวกเขาเหล่านั้นจะไม่ใช้คนไทยก็ตาม

- (11) ครูทองชื่น: ภาษาไทยคือความภูมิใจของปวงชนชาวไทย พวกเราทุกคน จงร่วมแรงร่วมใจศึกษาภาษาไทยกันอย่างลึกซึ้ง พวกเขารู้ไหมว่า กว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชจะทรงประดิษฐ์อักษรไทยหรือที่เรียกว่า ลายสือไทยแต่ละตัวได้นั้นนะ...

(Dreampath Studio, 2560ข, น. 17)

จากตัวอย่าง (11) ตัวละครอาจารย์ทองชื่น อาจารย์สอนวิชาภาษาไทยกำลังสอนวิชา ภาษาไทยในชั้นเรียน ผู้เรียนในชั้นเรียนนั้นประกอบไปด้วยนักเรียนจากประเทศสมาชิกใน อาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ดังนั้นการกล่าวอ้างแบบเหมารวม คือ พวกเราทุกคน ย่อมสื่อถึง นักเรียนในชั้น และยังรวมถึงผู้อ่านหนังสือการ์ตูนนี้ด้วยว่า จงร่วมแรงร่วมใจศึกษาภาษาไทย กันอย่างลึกซึ้ง

3) การใช้วัจนกรรม

วัจนกรรม คือ การใช้ภาษาเพื่อแสดงเจตนาบางประการของผู้พูด (Austin, 1962; Searle, 1969) จากตัวบทของหนังสือการ์ตูนนั้น ผู้วิจัยพบว่าผู้ผลิตตัวบทมีการกำหนดให้ ตัวละครใช้วัจนกรรมที่แตกต่างกันไป สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจคือ เมื่อพิจารณาตัวบทในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับการใช้วัจนกรรมตามเงื่อนไขวัจนกรรมของ Searle (1969) แล้ว พบว่าผู้ผลิต ตัวบทได้สร้างให้ตัวละครไทยเป็นผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ และผู้นำ ผ่านการใช้วัจนกรรม ทั้งการใช้ วัจนกรรมจากผู้อื่นกล่าวถึงไทยและการใช้วัจนกรรมของตัวละครชาวไทยเอง

การเลือกใช้วัจนกรรมในคู่ถ้อยระหว่างตัวละครที่เป็นชาวไทยกับตัวละครชาติอื่น ๆ จึง เป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่สื่อถึงความคิด “ไทยเป็นผู้นำอาเซียน” ไปสู่ผู้อ่านได้ วัจนกรรมที่สื่อถึงชุด ความคิดนี้เกิดจากการใช้วัจนกรรมของตัวละครอื่นที่มีต่อไทย ได้แก่ วัจนกรรมขอร้อง วัจนกรรม การถาม และวัจนกรรมการชม ที่แสดงให้เห็นว่าไทยเป็นที่ยอมรับและเป็นที่พักพิงของผู้อื่น ส่วน วัจนกรรมที่ตัวละครชาวไทยเป็นผู้กล่าวเองพบที่เด่นชัดคือวัจนกรรมการสั่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึง อำนาจของไทยที่เหนือกว่าชาติอื่น

- (12) ระหว่างที่คนอื่นกำลังแย่งลูกบอล พานาฮอนหันไปพูดกับป้อม
พานาฮอน: นายช่วยทำอะไรสักอย่างสิ ไม่อย่างนั้นเราผ่านด่านนี้ไป
ไม่ได้แน่

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 93)

(13) เมื่อครูลูซี่หายตัวไป

อรุณ: นายคิดอะไรออกแล้วอย่างนั้นหรือ?

ป้อม: อืม แต่ไม่แน่ใจนะ

(Dreampath Studio, 2560ข, น. 135)

(14) ครูให้วาดธงสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม

ฟารุก: สุดยอด สัญลักษณ์ของทีมเราเจ๋งสุดๆ

ป้อม: ฮะๆ ไม่ถึงขนาดนั้นหรือกาน่า

หว่านชาน: ลือนี้วาดภาพเก่งเหมือนกันนี่นา

(Dreampath Studio, 2560ค, น. 32)

จากตัวอย่างที่ (12-14) เป็นการใช่วิจัยกรรมของผู้คนไทย สื่อภาพให้เห็นว่าไทยนั้นเป็นผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ ตัวอย่าง (14) นั้นเป็นวิชันกรรมขอร้อง เป็นการกล่าวถ้อยคำของผู้พูดที่เป็นการกล่าวถึงการกระทำของผู้ฟังในอนาคตและต้องการให้ผู้ฟังกระทำบางสิ่งตามที่ตนต้องการ ซึ่งการกระทำนั้น ผู้ฟังอาจจะไม่ทำหากผู้พูดไม่ขอ โดยผู้พูดคือตัวละครพานาฮอน นักเรียนจากประเทศฟิลิปปินส์ ต้องการให้ผู้ฟัง คือ *ป้อม* นักเรียนชาวไทยทำสิ่งที่ขอ คือให้ป้อมช่วยคิดจัดการปัญหาให้ จากถ้อยคำ *นายช่วยทำอะไรสักอย่างสิ* แสดงให้เห็นว่าผู้ฟังสามารถทำสิ่งที่ขอนั้นได้ และผู้พูดก็เชื่อว่าผู้ฟังสามารถทำสิ่งนั้นได้

ตัวอย่าง (13) เป็นการใช่วิจัยกรรมการถาม คือ การกล่าวถ้อยคำผู้พูดต้องการข้อมูลบางประการที่ตนไม่ทราบจากผู้ฟัง และหากผู้พูดไม่กล่าวถ้อยคำนี้ผู้ฟังก็อาจไม่ให้ข้อมูลตามที่ตนต้องการ ในที่นี้ผู้พูดคือตัวละครอรุณ นักเรียนชาวเมียนมาร์ ถามผู้ฟังคือ *ป้อม* นักเรียนชาวไทย แสดงให้เห็นว่าผู้พูดเป็นผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลบางประการที่ตนต้องการจะทราบได้ ต่างจากผู้ฟังที่ผู้พูดเชื่อว่าเข้าถึงข้อมูลที่ตนต้องการนั้น

ส่วนตัวอย่าง (14) เป็นวิชันกรรมการชม ซึ่งเป็นการกล่าวแสดงความรู้สึกพึงพอใจกับการกระทำในอดีตที่ผู้ฟังได้กระทำ ผู้พูดในที่นี้คือ *ฟารุก* นักเรียนจากอินโดนีเซียและ *หว่านชาน* นักเรียนจากสิงคโปร์ กล่าวชม *ป้อม* นักเรียนไทย ซึ่งผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นของผู้ฟังเป็นสิ่งดีและควรกระทำ

นอกจากที่จะมีการใช่วิจัยกรรมที่ผู้อื่นใช่วิจัยกรรมต่อไทยตามตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีการใช่วิจัยกรรมที่ไทยเป็นผู้กล่าวเองด้วย การสร้างวิชันกรรมให้แก่ตัวละครเช่นนี้ยังเป็นการตอกย้ำความคิดของผู้ผลิตตัวบทที่หมายจะสื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงความเป็นผู้นำของไทย

(15) ป้อม: มัวร์อะไรอยู่ล่ะ รีบเปิดประตูเร็วเข้า!

ฟารุก: ได้!

(Dreampath Studio, 2560ข, น. 149)

จากตัวอย่าง (15) ตัวละครป้อม นักเรียนชาวไทยเป็นผู้กล่าววจนกรรมการสั่งขึ้น ซึ่งวจนกรรมการสั่งกับวจนกรรมการขอร้องนั้นมีลักษณะใกล้เคียงกันคือเป็นการกล่าวถ้อยคำของผู้พูดที่ต้องการให้ผู้ฟังกระทำบางสิ่งในขนาดตามที่ตนต้องการ แต่ความแตกต่างระหว่างวจนกรรมการสั่งกับขอร้อง คือ วจนกรรมการสั่งเป็นการกล่าวถ้อยคำที่แฝงไว้ด้วยอำนาจของผู้พูดในการบอกให้ผู้ฟังกระทำหรือปฏิบัติสิ่งนั้น ดังนั้นการสร้างให้ตัวละครไทยกล่าววจนกรรมการสั่งกับตัวละครชาติอื่นจึงเป็นการสื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงอำนาจของไทยที่เหนือกว่าชาติอื่น

4) การใช้มูลบท

ในชุดความคิดนี้มีการสื่อมูลบทที่เป็นการแนะความหมายหรือความเชื่อบางประการที่เกิดจากการใช้รูปภาษาบางชนิด แม้จะปฏิเสธความหมายหรือความเชื่อนั้น โดยสื่อภาพว่าไทยเป็นผู้ชำนาญการและเก่งกว่าคนอื่น ๆ จนได้รับการยอมรับจากผู้อื่น นั้นย่อมแสดงว่าผู้อื่นนั้นด้อยความสามารถกว่าไทยนั่นเอง

(16) ฟารุก: เมื่อก๊นายเยี่ยมมากเลยนะ

ป้อม: ขอบใจนะ

ฟารุก: ฉันจะเก่งเหมือนนายให้ได้เลย

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 35)

จากตัวอย่าง (16) เป็นการสนทนาระหว่างตัวละครฟารุก นักเรียนชาวอินโดนีเซียกับตัวละครป้อม นักเรียนชาวไทย ในที่นี้มีการใช้รูปภาษา จะ ที่เป็นคำช่วยกริยาบอกอนาคตร่วมกับคำว่า เก่ง จึงเป็นการสื่อมูลบทว่าขณะนี้ผู้พูดคือฟารุกนั้นยังไม่เก่ง ตามด้วยการใช้ เหมือน ที่เป็นคำเปรียบเทียบซึ่งเปรียบเทียบกับ นาย ที่อ้างถึงป้อม นักเรียนชาวไทย ถ้อยคำ ฉันจะเก่งเหมือนนายให้ได้เลย จึงสื่อมูลบทให้เห็นว่าไทยนั้นเก่งแล้ว แต่อินโดนีเซียยังไม่เก่งนั่นเอง

5.2.3 ชุดความคิด “อาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง”

แม้ตัวบทที่เกิดขึ้นจะนำเสนอว่าอาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม แต่การแข่งขันดูเหมือนจะถูกนำเสนอให้เป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เนื่องจาก ตัวละครผู้หญิงจะเป็นผู้คอยห้ามปรามการแข่งขันที่เกิดขึ้น หรือไม่ยอมเข้าร่วมการแข่งขันนั้น ดังที่กล่าวไปข้างต้นว่าการร่วมมือกันแข่งขันถือเป็นสิ่งที่อาเซียนควรกระทำ แต่การสื่อภาพผู้หญิงเช่นนี้กลับเป็นการตอกย้ำความไม่เท่าเทียมทางเพศอีกทางหนึ่งที่หนังสือการ์ตูนผลิตซ้ำและตอกย้ำความไม่เท่าเทียมทางเพศสภาพนี้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยและถ่ายทอดสืบต่อไปยังผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนอันเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของผู้ผลิตตัวบทเหล่านี้

ชุดความคิด “อาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง” พบการประกอบสร้างชุดความคิดผ่านกลวิธีทางภาษา 3 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงเพศสภาพ การกล่าวอ้างแบบเหมารวม และการใช้เสียง ดังนี้

1) การเลือกใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงเพศสภาพ

ผู้วิจัยพบว่า การเลือกใช้คำศัพท์โดยเฉพาะคำกริยาที่แสดงการกระทำและบุคลิกลักษณะในหนังสือการ์ตูนเหล่านี้ สามารถสร้างภาพที่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายได้ และยังสื่อภาพเหล่านี้ไปยังผู้อ่านอีกด้วย กลุ่มคำกริยาที่มีปรากฏกับเพศหญิงและเพศชาย และสื่อถึงความเป็นหญิงและความเป็นชาย มีดังนี้

ตารางที่ 2

กลุ่มคำกริยาที่สื่อถึงเพศสภาพ

เพศสภาพ	ตัวอย่างคำกริยาที่สื่อถึงเพศสภาพ
ความเป็นชาย	ทำหาย แข่งขัน ดวล ชอบพูดจาตลกโปกฮา ชอบดูถูกคนอื่น หล่อ หน้าตาดี เด็กดี ฉลาด รักตายและแม่ก็แม่มาก เชื้อพืงคำสั่งสอน อารมณ์ดี มีอารมณ์ขัน ชื่อ มองโลกใส แข็งแกร่ง ไม่ยอมแพ้ ทุ่มเท เก็บตัว ไม่สูงลิ้งกับใครนัก ก้าวร้าว โมโหง่าย เอาแต่ใจ ตนเอง เก็บกด ทะเยอทะยาน
ความเป็นหญิง	เรียนหนังสือ สอนหนังสือ ห้ามปราม ปกปิดความงาม พุดน้อย สวย งาม รักสวยรักงาม ฉลาด ไหวพริบดี เรียบร้อย เครื่องศาสนา เก็บตัว โตเกินวัย

จากตัวอย่างคำกริยาที่สื่อถึงเพศสภาพในตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่าคำกริยาที่สื่อถึงความเป็นชายกับตัวละครเพศชายในหนังสือการ์ตูนมีความหลากหลายมากกว่า พบทั้งในทางบวก เช่น หล่อ หน้าตาดี เด็กดี ฉลาด รักตายและแม่ก็แม่มาก เชื้อพืงคำสั่งสอน อารมณ์ดี ในทางลบ เช่น ชอบดูถูกคนอื่น ก้าวร้าว โมโหง่าย ในขณะที่คำกริยาที่สื่อถึงความเป็นหญิงกับ

ตัวละครเพศหญิงนั้นมีจำกัดและมักจะเป็นในทางบวก เช่น *เรียนหนังสือ สอนหนังสือ ฉลาด ใฝ่หาพรบดี* แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทที่จำกัดและถูกกำหนดให้อยู่เพียงในกรอบการประพฤติที่ดี ตามที่ผู้ผลิตตัวบทกำหนดขึ้น

2) การกล่าวอ้างแบบเหมารวม

การกล่าวอ้างแบบเหมารวม คือ การอ้างพฤติกรรม การกระทำ หรือความคิดของคนส่วนใหญ่แล้วนำมาสรุปเชิงเหมารวมว่าเป็นเรื่องจริงและเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ความคิดหรือทัศนคติของผู้ผลิตตัวบท ในที่นี้มักใช้การกล่าวอ้างแบบเหมารวมที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันทางเพศสภาพซึ่งถือเป็นการกำหนดให้ผู้อ่านรับรู้ว่าการแข่งขันนั้นเป็นเรื่องของผู้ชายมากกว่าที่จะเป็นเรื่องของผู้หญิง

(17) นาเดีย: ฉันว่าพวกเราพอแค่นี้ดีกว่าจะ

ฟารุก: เธอห้ามทำไมนะนาเดีย การแข่งขันมันคือจิตวิญญาณของ
ลูกผู้ชายนะ

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 55)

จากตัวอย่าง (17) เป็นการกล่าวอ้างแบบเหมารวมว่าการแข่งขันคือเรื่องของเพศชายจากการใช้คำเหมารวม ลูกผู้ชาย ในประโยคที่ว่า *การแข่งขันมันคือจิตวิญญาณของลูกผู้ชาย*นะ

3) การใช้เสียง

ผู้ผลิตตัวบทมีการใช้เสียงของตนเองใส่ลงไปในตัวละครในลักษณะของการพูดคุยของเพื่อนกัน การเห็นพ้องและคล้อยตามกันของกลุ่มเพื่อนยิ่งเป็นการตอกย้ำและจำกัดว่าเพศหญิงนั้นไม่เหมาะกับการแข่งขันหรือกิจกรรมกลางแจ้ง เนื่องจากเพศหญิงควรจะต้องคำนึงถึงรูปลักษณ์ภายนอกเป็นสำคัญ การใช้เสียงเช่นนี้จึงเป็นการตอกย้ำความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพให้เกิดขึ้นผ่านการใช้ภาษาเหล่านี้

(18) พานาซอน: โอ๊ย จะให้สาวงามลุยป่าฝ่าดงกับมวลชนแบบนี้ไม่ได้ยังไง

เตี้ยเวรเครื่องสำอางก็เลอะเทอะหมดสิ

วิตา: ใช่แล้วละ

นาเดีย: อืม...

พุดอย: ฮ่าๆ

(Dreampath Studio, 2560ก, น. 79)

จากตัวอย่าง (18) ผู้ผลิตตัวบทใช้การให้เสียงด้วยการพูดคุยของกลุ่มเพื่อนผู้หญิงที่สื่อให้เห็นว่าผู้หญิงไม่พร้อมที่จะลงแข่งขันเนื่องจากกังวลกับรูปลักษณ์ภายนอก พร้อมกับการเห็นด้วยของเพื่อนผู้หญิงด้วยกัน และตัวละครพูดคุย ที่เป็นเพศชาย กลับแสดงการหัวเราะ ฮ่า ๆ ทำให้ผู้หญิงตกไปอยู่ในพื้นที่ของความตกลงขบขัน ลักษณะเสียงเช่นนี้จึงเป็นการตอกย้ำความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพให้เกิดขึ้นผ่านการใช้ภาษาเหล่านี้

6. อภิปราย: วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดรอบรู้อาเซียน

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” ทั้ง 3 ชุดความคิด ได้แก่ “อาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม” “ไทยคือผู้นำอาเซียน” และ “อาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง” ที่สื่อผ่านตัวบทหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดรอบรู้อาเซียน ทั้ง 4 เล่ม กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยจะพิจารณาใน 2 ประเด็น ได้แก่ อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสื่อลักษณะชุดความคิดในหนังสือการ์ตูน และผลของการสื่อลักษณะชุดความคิดของหนังสือการ์ตูนนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสื่อลักษณะชุดความคิดในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้: รอบรู้อาเซียน ชุดแก๊งป่วนก๊วนทรราช

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาที่เกิดชุดความคิดที่ว่าด้วย “อาเซียน” ที่นำเสนอผ่านภาษาในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้: รอบรู้อาเซียน ชุด แก๊งป่วนก๊วนทรราชขึ้นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมาจาก 2 ประเด็นด้วยกัน คือ นโยบายที่เกี่ยวกับอาเซียน และความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ ดังนี้

1) **นโยบายที่เกี่ยวกับอาเซียน** เป็นผลสืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2558 ก่อนหน้านั้นทุกฝ่ายต่างเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้าสู่ประชาคม โดยเฉพาะภาคการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมของเด็กและเยาวชนที่ถือเป็นอนาคตสำคัญของประเทศ เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน

สำนักเลขาธิการอาเซียน สำนักงานเลขาธิการซีมีโอ หรือ ASEAN - US Technical Assistance (USAID) และกระทรวงศึกษาธิการของประเทศสมาชิกได้ร่วมกันจัดทำเอกสารต้นฉบับหลักสูตรแกนกลาง อาเซียน เพื่อให้สถานศึกษาและครูใช้เป็นแนวทางสำหรับการให้ความรู้เรื่องอาเซียนในมุมมองของการเป็นภูมิภาคเดียวกัน โดยที่กระทรวงศึกษาธิการของแต่ละประเทศสมาชิกอาจนำไปปรับใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557)

ASEAN Curriculum Sourcebook หรือ หลักสูตรแกนกลางอาเซียน ได้ประยุกต์เข้ากับรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กไทย ตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษา

ตอนปลาย อาชีวศึกษา รวมถึงการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เด็กและพลเมืองอาเซียนได้เรียนรู้สิ่งที่คล้ายคลึงกัน โดยสาระสำคัญของการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางอาเซียน จะเน้นใน 5 ประเด็น ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายที่ระบุไว้ในแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN-Cultural Community: ASCC) และรองรับ Roadmap for an ASEAN Community ได้แก่ การรู้จักอาเซียน (Knowing ASEAN) การตระหนักถึงคุณค่าของอัตลักษณ์และความหลากหลาย (Valuing Identity and Diversity) การเชื่อมโยงโลกและท้องถิ่น (Connecting Global and Local) การส่งเสริมความเสมอภาคและยุติธรรม (Promoting Equity and Justice) และการทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน (Working together for a Sustainable Future)

นอกจากนี้สถาบันสังคมศึกษา สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป.) ได้มีการจัดประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดคุณลักษณะเด็กไทยในประชาคมอาเซียน 3 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านความรู้ จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับประเทศอาเซียนในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และมีความรู้เกี่ยวกับกฎบัตรอาเซียน

(2) ด้านทักษะ/กระบวนการ จะต้องมีความรู้พื้นฐาน คือ สื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา (ภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศในอาเซียนอีกอย่างน้อย 1 ภาษา) มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสร้างสรรค์ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี มีความสามารถในการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ต่อมาคือทักษะพลเมือง/ความรับผิดชอบต่อสังคม ที่จะต้องเคารพและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีภาวะผู้นำ เห็นปัญหาสังคมและลงมือทำเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง อีกทักษะหนึ่งคือทักษะการเรียนรู้และพัฒนาตน ได้แก่ เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีวิธีคิดอย่างถูกต้อง และมีความสามารถในการจัดการ/ควบคุมตนเอง

(3) ด้านเจตคติ คือ จะต้อง มีความภูมิใจในความเป็นไทย/ความเป็นอาเซียน ร่วมกันรับผิดชอบต่อประชาคมอาเซียน มีความตระหนักในความเป็นอาเซียน มีวิถีชีวิตประชาธิปไตย ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล สันติวิธี/ สันติธรรม ยอมรับความแตกต่างในการนับถือศาสนา และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จะเห็นได้ว่าความคิดว่าด้วย “อาเซียน” นั้นถูกผลิตซ้ำและต่อยอดให้แก่เด็กและเยาวชนผ่านวาทกรรมต่าง ๆ ในสังคมโดยเฉพาะวาทกรรมการศึกษาที่ถ่ายทอดความเป็นอาเซียนผ่านโรงเรียนแหล่งศึกษาหาความรู้ จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นอาเซียนที่เกิดขึ้นได้รายล้อมอยู่ใน

สังคมไทย หนังสือการ์ตูนเสริมความรู้: รอบรู้อาเซียนชุดแก๊งป่วนก๊วนทรราชนั้นก็ถือเป็นอีกวากรรมหนึ่งในการผลิตซ้ำความเป็นอาเซียนให้เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน

จากการวิเคราะห์ชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” ที่นำเสนอผ่านตัวบททั้งในแง่วรรณกรรมและกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ เมื่อมาพิจารณากับคุณลักษณะเด็กไทยในประชาคมอาเซียนทั้ง 3 ด้านที่กล่าวไปข้างต้น พบว่าลักษณะทั้งหมดได้รับการสอดแทรกไว้ในตัวบททั้งหมดเช่นกัน กล่าวคือ ชุดความคิด “อาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม” สอดคล้องกับด้านความรู้ และด้านทักษะ/กระบวนการ ด้านความรู้ เนื่องจากแต่ละด้านทดสอบของการแข่งขันจะต้องมีการตอบปัญหาความรู้เกี่ยวกับอาเซียนจึงจะผ่านไปได้ ด้านทักษะ/กระบวนการ ที่จะต้องมีความสามารถในการแก้ปัญหาในการแข่งขันอย่างสันติวิธีและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ชุดความคิด “ไทยคือผู้นำอาเซียน” สอดคล้องกับด้านทักษะ/กระบวนการและด้านเจตคติ ด้านทักษะ/กระบวนการ คือตัวละครในเรื่องทุกคนจะถูกสื่อให้มีทักษะพื้นฐาน คือ สื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา ทั้งภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศในอาเซียนซึ่งนั่นก็คือภาษาไทย เนื่องจากตัวละครทุกตัวถูกสร้างให้ต้องเรียนภาษาไทยในเรื่อง และด้านเจตคติ คือ ผู้อ่านจะมีความภูมิใจในความเป็นไทย ชุดความคิดสุดท้ายคือ ชุดความคิด “อาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง” สอดคล้องกับด้านทักษะ/กระบวนการ คือ เห็นว่าแต่ละคนมีความแตกต่างและไม่เหมือนกัน สามารถสรุปให้เห็นเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 3

ความสอดคล้องระหว่างชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” กับคุณลักษณะเด็กไทยในประชาคมอาเซียน

ชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน”	คุณลักษณะเด็กไทยในประชาคมอาเซียน		
	ด้านความรู้	ด้านทักษะ/ กระบวนการ	ด้านเจตคติ
“อาเซียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม”	✓	✓	-
“ไทยคือผู้นำอาเซียน”	-	✓	✓
“อาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง”	-	✓	-

2. *ความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่* นอกจากระบบความคิดนี้จะมีอยู่ในประเทศไทยแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบความคิดที่มีร่วมกันอยู่ในสังคมเอเชียด้วย ดังที่ Singh-Sengupta (2006, p. 304) กล่าวไว้ว่า “Asian societies are patriarchal in nature that gives superior position to a man as compared to a woman.”

ความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่สังคมไทยในอดีตให้ความสำคัญกับผู้ชายในด้านต่าง ๆ ผู้หญิงไทยจะมีสถานภาพและบทบาทเป็นเพียงแม่และเมียเท่านั้น และเพศหญิงถูกจัดให้เป็นเพศที่รักสวยรักงาม ความงามกับผู้หญิงเป็นของคู่กันหรือการรักสวยรักงามถือเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นหญิง (Femininity) สังคมทั่วโลกสังคมนิยมความคิดนี้ให้กับผู้หญิงทั่วโลก เพราะสังคมชายเป็นใหญ่กำหนดให้ความงามเป็นเรื่องเฉพาะสำหรับผู้หญิง (กชกรณ เสรีจินตฤกษ์, 2551) ระบบความคิดนี้เห็นได้ชัดเจนต่อการผลิตซ้ำและตอกย้ำในชุดความคิด “อาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง” ที่เกิดขึ้นในทำนองเดียวกัน

6.2 ผลของการสื่อลักษณะชุดความคิดของหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้: ครอบรู้อาเซียนชุดแก๊งป่วนก๊วนหรรษาที่อาจมีผลต่อสังคมไทย

ชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” ที่นำเสนอผ่านภาษาในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดครอบรู้อาเซียนนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นความพยายามของผู้ผลิตตัวบทที่กำลังจะสร้าง “อาเซียนที่พึงประสงค์” ขึ้นมาให้ผู้อ่านได้รับรู้ นั่นแสดงว่าอาเซียนที่พึงประสงค์ที่ถูกสร้างขึ้นนั้นจะต้อง “ร่วมกันแข่งขัน” “มีไทยเป็นผู้นำ” และ “ผู้ชายมีอำนาจมากกว่าผู้หญิง” ผู้วิจัยคาดว่าผลของวาทกรรมที่อาจมีต่อสังคมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การกำหนดการรับรู้ของเด็กและผลกระทบต่อนโยบายอาเซียน ดังนี้

1. **การกำหนดการรับรู้ของเด็ก** ผลที่เกิดขึ้นอาจจะกำหนดคุณค่าเชิงบวกและลบให้กับผู้อ่าน เนื่องจากผู้ผลิตตัวบทได้กำหนดให้เห็นถึงการแข่งขันร่วมกันของคนในอาเซียนว่าหากแข่งขันแบบปัจเจก ผลที่ตามมาจะแพ้เสมอ และหากแข่งขันแบบเป็นกลุ่มผลที่ได้รับย่อมชนะเสมอ การให้ภาพตัวละครเด็กที่ไม่ดี ไม่ร่วมมือกันก่อนในตอนต้นเรื่อง แล้วต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ติดตามที่สังคมกำหนดว่าจะต้องร่วมมือกัน ตามที่พบในกลวิธีการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง การตอกย้ำเช่นนี้ย่อมทำให้ผู้อ่านมีทัศนคติต่อสิ่งเหล่านี้ว่าการทำอะไรเป็นกลุ่มย่อมประสบความสำเร็จกว่าการทำคนเดียว นอกจากนี้ยังนำไปสู่การนิยามความเป็นอาเซียนให้แก่ผู้อ่านด้วยในคราวเดียวกัน นั่นคือทำให้ผู้อ่านยอมรับชุดความคิดว่าด้วยอาเซียนในฐานะที่ผู้อ่านเองก็เป็นหนึ่งในสมาชิกอาเซียน ผู้อ่านย่อมต้องแข่งขันจึงจะนำไปสู่อาเซียนที่พึงประสงค์ได้ตามที่ผู้ผลิตตัวบทเสนอได้

นอกจากนั้นตัวบทเหล่านี้ยังกำหนดความสัมพันธ์ให้ผู้อ่านเห็นแบบแบ่งเป็น 2 ขั้ว คือ ผู้นำ-ผู้ตาม (ผู้มีอำนาจ-ผู้ด้อยอำนาจ) และผู้หญิง-ผู้ชาย กล่าวคือ การแสดงให้เห็นว่าในกลุ่มต้องมีผู้นำ แสดงถึงผู้อื่นต้องเป็นผู้ตาม นั้นย่อมหมายถึงมีผู้ที่มีอำนาจและมีผู้ที่ด้อยอำนาจ การนำเสนอเช่นนี้เป็นการตอกย้ำความปกติธรรมดาที่ในสังคมจะต้องมีผู้ที่มีอำนาจมากกว่า จนอาจเกิดการคั่นชนและได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคม นับเป็นวิธีการสร้างความชอบธรรมให้ผู้มีอำนาจและลิดรอนความชอบธรรมของผู้ด้อยอำนาจอีกวิธีหนึ่งอีกด้วย และ

แม้ว่าภาพของไทยจะถูกนำเสนอให้มีลักษณะเป็นผู้นำเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประเทศชาติของเด็กไทยพร้อมๆ กับการเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียน จะด้วยเจตนาที่ดีของผู้ผลิตตัวบทหรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งที่แฝงมาโดยไม่ทันตระหนักรู้ นั่นคือความไม่เท่าเทียมที่นำเสนอให้แก่เด็กนั่นเอง

เพศสภาพก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นให้ผู้รับสารเห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างความเป็นหญิงและความเป็นชาย ความเป็นผู้หญิงถูกกำหนดให้ต้องมีบทบาทที่ถูกจำกัดและปิดกั้นมากกว่า แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมที่มีต่อผู้หญิงว่าให้มีพฤติกรรมในเชิงบวก ผิดกับความเป็นชายที่สามารถแสดงออกได้อย่างหลากหลายมากกว่า

2. ผลกระทบต่อนโยบายอาเซียน แม้ชุดความคิดว่าด้วย “อาเซียน” ที่นำเสนอผ่านตัวบทนั้นจะได้รับอิทธิพลจากคุณลักษณะเด็กไทยในประชาคมอาเซียนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการ และด้านเจตคติดังที่กล่าวไปในอิทธิพลของปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมที่มีผลต่อการสื่อลักษณะชุดความคิดในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ แต่ผลที่เกิดขึ้นจากตัวบทนี้ดูเหมือนจะขัดแย้งกับด้านทักษะ/กระบวนการหนึ่งในคุณลักษณะเด็กไทยในประชาคมอาเซียนที่จะต้อง “เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน” ตามที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอไว้ และยังขัดแย้งกับวัตถุประสงค์หลักของอาเซียนที่จะต้องเน้นถึงความร่วมมือกันในด้านต่างๆ อีกด้วย

ชุดความคิดต่างๆ ที่นำเสนอผ่านตัวบทแสดงให้เห็นว่ามีประเด็นเบื้องหลังที่แอบแฝงไว้ภายใต้การนำเสนออย่างชัดเจนว่าตัวบทที่เกิดขึ้นมุ่งให้ความสนุกสนานและต้องการจะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกอาเซียน แต่สิ่งที่แฝงไว้คือการสะท้อนให้เห็นว่าอาเซียนที่แท้จริงนั้นเป็นคนอื่น ไทยผู้เป็นพี่ใหญ่ ผู้มีประสบการณ์ และได้รับการยอมรับ เป็นผู้ชักนำสมาชิกในอาเซียนทุกคนเข้ามารวมกลุ่มกัน เพื่อแข่งขันให้ประชาคมเข้มแข็งและแข็งแกร่ง แต่การแฝงความคิดเช่นนี้เป็นการแบ่งเขา-เรา นอกจากการมองชาติอื่นเป็นคนอื่นตลอดเวลา เช่นนี้แล้ว ยังเป็นการมองแบบไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย ทั้งที่จริงแล้วประเทศสมาชิกอาเซียนเองต่างก็อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน มีวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน สิ่งที่เกิดขึ้นควรจะทำให้สมาชิกแต่ละประเทศเป็นเพื่อนกัน และเสมอภาคเท่าเทียมกัน การแฝงไว้ซึ่งความไม่เท่าเทียมนี้ก็อาจจะทำให้การรวมตัวกันเพื่อกลายเป็นประชาคมที่แข็งแกร่งนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก

ผลที่เกิดจากจุดมุ่งหมายที่จะให้ความรู้และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน อาจจะยิ่งทำให้การรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างมิตรภาพและความเข้มแข็งทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมนั้นยิ่งห่างไกลจากการรวมตัวกันเพื่อให้เป็นหนึ่งเดียวกันก็เป็นได้

7. สรุปผลการวิจัย

กระบวนการประกอบสร้างชุดความคิดว่าด้วย “อาเชียน” ที่เกิดขึ้นในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้: รอบรู้อาเซียน ชุดแก๊งป่วนก๊วนหรรษาไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแต่ตัวบทในหนังสือการ์ตูนเหล่านี้เท่านั้น แต่ยังเกิดจากบริบทแวดล้อมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการผลิตและบริโภคตัวบท

หนังสือการ์ตูนชุดนี้ถูกผลิตขึ้นในลักษณะการ์ตูนอันเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่ง ตัวบทนี้ถูกผลิตขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ให้ความรู้ และความบันเทิงแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของผู้บริโภคตัวบทเหล่านี้ โดยได้รับการเผยแพร่ตัวบททั้งการวางขายตามร้านหนังสือและร้านหนังสือออนไลน์ ผู้ปกครองสามารถเลือกซื้อให้บุตรหลานได้อ่าน เนื่องจากรูปลักษณะของหนังสือที่เหมาะสมกับผู้บริโภคและเนื้อหาที่ดูเหมือนจะมุ่งให้ความรู้และความบันเทิง เมื่อพิจารณาตัวบทในหนังสือการ์ตูนแล้ว พบว่าตัวบทที่เกิดขึ้นสามารถพิจารณาได้ใน 2 แง่มุม คือ การวิเคราะห์ในเชิงวรรณกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิดองค์ประกอบต่าง ๆ ในเชิงวรรณกรรมนั้นมีสิ่งที่น่าสนใจและผู้วิจัยไม่ควรละเลยก็คือมุมมองที่เกิดขึ้น นั่นคือการให้เสียงแก่ตัวละครทั้งหมดโดยผู้ผลิตตัวบทนั่นเอง ประเด็นเหล่านี้จึงไปสัมพันธ์กับการประกอบสร้างต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิด

ชุดความคิดว่าด้วย “อาเชียน” ที่นำเสนอผ่านภาษาในหนังสือการ์ตูนเสริมความรู้ชุดรอบรู้อาเซียนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและความคิดนั้นมีทั้งหมด 3 ชุดความคิด ได้แก่ อาเชียนคือการแข่งขันแบบเป็นกลุ่ม ไทยคือผู้นำอาเซียน และอาเซียนเป็นพื้นที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง อาจกล่าวได้ว่าหนังสือการ์ตูนเหล่านี้มีความพยายามที่จะนิยามความหมายของอาเซียนที่พึงประสงค์ตามมุมมองที่ผู้ผลิตวาทกรรมกำลังนำเสนอ โดยใช้กลวิธีทางภาษา ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การอ้างถึง การกล่าวอ้างแบบเหมารวม การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้วจนกรรม การใช้มูลบท การใช้ประโยคแสดงเหตุผล การใช้เสียง และการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง

ชุดความคิดทั้งหมดที่เกิดขึ้นนั้นถือเป็นการตอกย้ำและผลิตซ้ำกับวาทกรรมอื่น ๆ ที่ว่าด้วย “อาเชียน” ที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรแกนกลางอาเซียนที่มีวาทกรรมการศึกษาเป็นผู้นำไปปรับใช้ให้มีตัวตนอยู่ในแหล่งศึกษาของเด็กและเยาวชน รวมถึงความคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ที่มีอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

ด้วยวาทกรรมที่มีรูปลักษณะที่ดี น่าสนับสนุน และผลิตเพื่อเด็กอย่างหนังสือการ์ตูนเหล่านี้จะด้วยความเจตนาดีหรือความไม่เจตนาของผู้ผลิตตัวบทที่มุ่งเน้นให้เด็กไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทยไปพร้อม ๆ กับการเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียนเช่นนี้ กลับแฝงเร้นแง่มุมต่าง ๆ ทั้งการกำหนดสิ่งที่เด็กควรทำ การแบ่งขั้วเขา-เรา และการตอกย้ำความไม่เท่าเทียมทางเพศให้เกิดขึ้น รวมถึงขัดแย้งกับนโยบายของอาเซียนที่เราทุกคนในประเทศสมาชิกอาเซียนควรจะ

เสมอภาคและเป็นหนึ่งเดียวกัน ชุดความคิดที่สื่อผ่านภาษาที่เกิดขึ้นนี้จึงอาจส่งผลให้การรวมตัวกันด้วยความสามัคคีนั้นเป็นไปได้ยากขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากมุมมองของ “ผู้ใหญ่” ที่เป็น “ผู้ผลิตวาทกรรม” และส่งต่อชุดความคิดเหล่านี้ให้มีตัวตนขึ้นในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง/References

- กชกรณั ศรีฉันทฤกษ์. (2551). *วาทกรรมความงามของผู้หญิงในสังคมไทย: มุมมองพหุมิติ* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- กระทรวงการต่างประเทศ. กรมอาเซียน. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลพื้นฐานอาเซียน*. สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/>
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2555). *เอกสารคำสอนรายวิชา 2201783 การวิเคราะห์ภาษาไทย ตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง)*. ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา).
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). *วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพชรประกาย. (ม.ป.ป.). *ประวัติ บริษัท เพชรประกาย จำกัด*. สืบค้นจาก <http://www.phetpraguy.com/>
- วิสันต์ สุวิสิทธิ์. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503-2544: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *การนำหลักสูตรแกนกลางอาเซียน (ASEAN Curriculum sourcebook) สู่อารมณ์ปฏิบัติ*. สืบค้นจาก <http://obec.go.th/news/49194>
- กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ม.ป.ป.). *คุณลักษณะเด็กไทยและตัวชี้วัดความสำเร็จ*. สืบค้นจาก <http://social.obec.go.th/library/document/asean/book02/section2.pdf>
- สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์, หทัยา จันทรมิ่งกร, และศตนันท์ เป็ญงบุญทา. (2547). *หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัล: การวิเคราะห์เชิงวรรณกรรมและวาทกรรม*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dreampath Studio. (2560ก). *แก๊งป่วนก๊วนหรรษา ตอน กำเนิดอาเชียน*. กรุงเทพฯ: We will Shine.
- _____. (2560ข). *แก๊งป่วนก๊วนหรรษา ตอน เปิดประวัติอาเชียน*. กรุงเทพฯ: We will Shine.
- _____. (2560ค). *แก๊งป่วนก๊วนหรรษา ตอน ชงและสัญลักษณ์ของอาเชียน*. กรุงเทพฯ: We will Shine.
- _____. (2560ง). *แก๊งป่วนก๊วนหรรษา ตอน ความเหมือนที่แตกต่าง*. กรุงเทพฯ: We will Shine.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London: Longman.
- Saeed, J. I. (2009). *Semantics* (3rd ed.). Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Singh-Sengupta, S. (2006). Gender, Work and Organisational Culture: A Southeast Asian Experience. *Indian Journal of Industrial Relations*, 41(4), 304-328.